TOMASZ POMYKACZ
Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska
w Przemyślu

„TÁBORI ÚJSÁG" – WĘGIERSKI DZIENNIK W OBLĘŻONYM PRZEMYŚLU

W momencie wybuchu pierwszej wojny światowej istniało na Węgrzech jedynie dziewięć czasopism przeznaczonych dla żołnierzy. W tej liczbie znajdowały się dwa dzienniki rozporządzeń - jeden dla wojsk obrony krajowej (honwedów), drugi dla żandarmerii. W ciągu czterech lat wojny ta liczba wzrosła do niemalże stu. Poczesne wśród nich miejsce przypadło wydawanemu w Przemyślu dziennikowi „Tábori Újság"[1], czyli „Gazecie Obozowej" (czy też „Gazecie Polowej"), tytułowi skierowanemu do kilkudziesięciotysięcznej rzeszy żołnierzy narodowości węgierskiej (mniej więcej 60%[2] z około 130000 załogi), która znalazła się w Przemyślu w ciągu kilku tygodni od wybuchu wojny.

Od końca września 1914 roku Komenda Twierdzy wydawała „Kriegsnachrichten/Wiadomości Wojenne", dziennik redagowany przez porucznika Felixa Hölsera, zawierający depesze informujące o ogólnej sytuacji na frontach. Gazeta ta była wydawana w języku niemieckim i polskim, obie wersje drukowano na dwóch stronach jednego arkusza. Brakowało jednak pisma mogącego stanowić źródło informacji dla węgierskich żołnierzy, którzy nie rozumieli treści zawartych w „Kriegsnachrichten/ Wiadomościach Wojennych". Stąd wśród oficerów sztabowych 23 dywizji piechoty honwedów zrodziła się myśl założenia „Tábori Újság"[3]. Pierwszy numer ukazał się jeszcze w czasie pierwszego oblężenia Przemyśla, 4 października 1914 r., ostatni (141) - 22 marca 1915 r., a zatem w dniu

[1] J. Lukács, *Katonai hírlapok az 1914-18. évi világháborúban [Gazety żołnierskie w latach wojny światowej 1914-18]*, [w:] *Magyar Könyvszemle [Węgierski Przegląd Książek]*, R. 67, nr 1 (1943), s. 45.

[2] I. Schweizer, *Przemysl védelmények rövid ismeretetése [Krótki zarys obrony Przemyśla]*, [w:] *Przemysl 1925. március 21-iki emlékünnepén tartott előadások [Referaty wygłoszone z okazji upamiętnienia Przemyśla w dniu 21 marca 1925 r.]*, [Budapest 1928, s. 14]. http://scharekf.hu/dotroll/przemysl/emlekules.pdf [dostęp 20 listopada 2014].

[3] B. Geőcze, *A Przemysli tragedia [Przemyska tragedia]*, Budapest 1922, s. 41. J. Lévai, *Éhség, árulás, Przemyśl [Głód, zdrada, Przemyśl], Budapest 1933*, s. 101.

poddania twierdzy. Nakład tytułu systematycznie rósł: pierwszy numer ukazał się w 600 egzemplarzach[4], setny (z 4 lutego 1915 r.) – w 4500, zaś ostatni – w 5560 egzemplarzach[5]. Naturalnie, obieg „Tábori Újság" ograniczony był do oblężonego Przemyśla. Tym niemniej informacje o tytule już w czasie walk o miasto docierały za linię frontu, czy to w formie depesz czy egzemplarzy wysyłanych pocztą lotniczą, dzięki temu o funkcjonowaniu gazety wspominano w prasie austriackiej jeszcze w czasie drugiego oblężenia[6].

Z założenia tytuł był dziennikiem. Na winiecie od nr 1 z 4 października 1914 r. widniał napis: *ukazuje się w miarę możliwości codziennie za zgodą Komendy Twierdzy*, zaś od nr 27 z 7 listopada 1914 informacja ta brzmiała: *ukazuje się w miarę możliwości codziennie – z wyjątkiem poniedziałku*. Cena jednego numeru wynosiła 10 filerów (halerzy) i pozostała niezmienna do upadku twierdzy. Dla porównania: w październiku 1914 r. pudełko zapałek kosztowało 4 halerze, bułka 6 halerzy, jajko 8 halerzy, litr mleka 20 halerzy (w miarę upływu czasu ceny te znacznie wzrosły)[7]. Tygodniowy żołd dla żołnierzy w zależności od stopnia wahał się w granicach 1-2 koron, miesięczna gaża oficerska wynosiła od 100 do 300 koron[8].

Redaktorem „Tábori Újság" był porucznik rezerwy Kálmán Molnár (ur. 1881), prawnik, profesor Akademii Prawa w Egerze[9]. Redakcja, która początkowo miała siedzibę na dworcu kolejowym, od połowy listopada mieściła się w mieszkaniu Molnára w pokoju nr 36, na drugim piętrze hotelu „Royal"[10]. Istotną rolę w wydawaniu gazety odgrywał Bertalan Geőcze (ur. 1886), także prawnik[11], który chociaż był oficerem odpowiedzialnym m.in. za cenzurę w „Tábori Újság", ściśle z redakcją współpracował i niejednokrotnie pisał artykuły w dzienniku. Ta niezwykła sytuacja, w której osoba odpowiedzialna za kontrolę treści pisma była też zaangażowana w jego powstawanie, powodowała, że gorset cenzury nałożonej na „Tábori Újság" nie był zbyt ciasny. Na 141 nume-

---

[4] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 111-112.

[5] J. Lukács, *dz. cyt.*, s. 46.

[6] „Arbeiter-Zeitung", nr 322 z 20 listopada 1914 r., s. 5; „Neue Freie Presse", nr 18015 (Morgenblatt) z 30 grudnia 1914 r., s. 11; „Osterreichischer-Volkszeitung", nr 1 z 1 stycznia 1915 r., s. 9; „Znaimer Wochenblatt", nr 20 z 10 marca 1915 r., s. 7.

[7] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 111-112.

[8] J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 166.

[9] *Révai nagy lexikona: az ismeretek enciklopédiája*. XX. Köt., *Kiegészítés: Bér-Zsolt [Wielki leksykon Révai: encyklopedia nauk*. T. 20, *Uzupełnienia: Bér-Zsolt]*, Budapest [1926], s. 669.

[10] „Tábori Újság", nr 34 z 15 listopada 1914 r., s. 1; J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 105. Hotel „Royal" znajdował się naprzeciw dworca kolejowego, pod adresem Plac Kolejowy 9.

[11] *Révai nagy lexikona...* XX. Köt., *dz. cyt.*, s. 380.

rów zostały skonfiskowane jedynie dwa (24 i 35[12]). Przychylność i opieka Geőczego powodowały, że tytuł ukazywał się w zasadzie bez przeszkód, choć początkowo można było zaobserwować ze strony Komendy Twierdzy tendencję do ingerencji nie tylko w treść, ale też w formułę gazety. Na początku listopada 1914 r. wydano rozkaz, by zamieszczać w niej jedynie dosłowne tłumaczenie radiogramów dostarczanych przez dowództwo twierdzy, przez co chciano ją zredukować do węgiersko-języcznej wersji „Kriegsnachrichten/Wiadomości Wojennych". Jednak redakcja w takiej formie tytułu nie chciała wydawać, toteż „Tábori Újság" nie ukazała się w dniach 5 i 6 listopada[13]. Później podobnych prób Komenda Twierdzy już nie podejmowała. Ponadto istotny był też fakt, że publikowali w niej także wyżsi oficerowie węgierscy (przede wszystkim pułkownik Gyula Létay, dowódca 46. brygady piechoty honwedów, wchodzącej w skład 23 dywizji piechoty), wskutek tego miała ona z ich strony poparcie powodujące, że nie można jej było uciszyć. To z kolei powodowało, że chętnie sięgali po nią nie tylko żołnierze węgierscy, ale też innych narodowości, którzy w miarę możliwości, zapoznawali się z nią przez tłumaczenia dokonywane przez żołnierzy węgierskich. Nieobojętne dla tego zainteresowania niewęgierskich czytelników było też to, że dzięki łagodniejszej cenzurze „Tábori Újság" ukazywała się z reguły wcześniej, niż skrupulatniej kontrolowane „Kriegsnachrichten/ Wiadomości Wojenne"[14].

---

[12] J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 185. Numer 24 z 1 listopada 1914 r. został skonfiskowany za artykuł wstępny dotyczący samosądu na grupie aresztowanych Ukraińców dokonanym przez honwedów w dniu 15 września 1914 r. przy ul. Bocianiej (dziś Siemiradzkiego), w którym zabito 44 osoby. (Zob.: M. Dalecki, *Samosąd na moskalofilach w Przemyślu* [w:] *Rocznik Historyczno-Archiwalny*, T. 7/8 (1994), s. 152-153). W czasie, gdy ukazywał się ten numer „Tábori Újság", Bertalana Geőczego nie było w Przemyślu, gdyż jako oficer 46 brygady piechoty honwedów uczestniczył w walkach o położone na południowy wschód od Przemyśla wzgórze Magiera (Zob. J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 103). Numer 35 z 17 listopada 1914 r. został skonfiskowany za artykuł wstępny *Orosz fogás* (*Rosyjska sztuczka*), zawierający odpowiedź redakcji na rosyjską odezwę skierowaną w listopadzie do żołnierzy węgierskich. Odezwa ta zapewniała o dobrej woli Rosjan chcących przynieść Węgrom wyzwolenie spod jarzma habsburskiego i wzywała ich do porzucenia walki prowadzonej w interesie nie węgierskim, ale niemieckim. (Zob. B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 75-76). Chociaż Geőcze wskazuje na kiepską węgierszczyznę tej odezwy, to jednak była ona napisana przez kogoś, kto orientował się w historii relacji węgiersko-austriackich w XIX w., o czym świadczy cytat *Itt az idő, most vagy soha! (To jest ten czas, teraz albo nigdy!)*, pochodzący z wiersza Sándora Petőfiego *Nemzeti dal (Pieśń narodowa)*, zaczynającego się od słów *Powstań, Węgrze, Ojczyzna Cię woła!)* napisanego w 1848 r. Na odezwę Rosjan odpowiedział Kálmán Molnár wspomnianym artykułem *Orosz fogás*, który był płomiennym manifestem zapewniającym o wierności Węgrów wobec dynastii i ich niezłomności w walce przeciw występującym przeciw wszelkiej swobodzie i wolności Rosjanom. Tekst kończył się wskazaniem celu żołnierzy węgierskich przeciwstawiających się w Przemyślu Rosjanom – walki o wolne, niezawisłe Węgry. („Tábori Újság", nr 35 z 17 listopada 1914 r., s. 1). Aczkolwiek sens artykułu mieścił się w ramach pojmowania przez Węgrów pozycji ich państwa w obrębie monarchii, to jednak dowództwo twierdzy nie zgodziło się na jego opublikowanie (Zob. J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 214).

[13] J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 185-186.

[14] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 87; J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 185.

Większe niż z cenzurą przy wydawaniu dziennika okazały się problemy natury technicznej. Dotkliwy był brak węgierskich czcionek. Język węgierski zawiera samogłoski a, á, e, é, i, í, o, ó, ö, ő, u, ú, ü, ű, z których część występuje tylko w tym języku, trudno zatem było znaleźć w Przemyślu odpowiednie czcionki (gazetę drukowano w drukarni „Knoller i Syn"[15]). Starano się radzić sobie w ten sposób, że stosowano czcionki używane w języku polskim, niemieckim czy francuskim (é, ó, ö, ü – niekiedy niezgodnie z zasadami węgierskiej ortografii: ö zastępowało ő zaś ü – ű) lub starano się je dostosować, np. przez spiłowywanie części akcentu *circonflexe* w literach francuskich: â, ê, î, û zyskiwano litery podobne do á, é, í, ú[16], czy też poprzez usuwanie w literze ä lewej kropki *umlautu*, przez co zyskiwano znak spełniający rolę á. Nierzadko w tekstach w „Tábori Újság" można też spotkać znaki nie używane w języku węgierskim – à lub è stosowane w miejsce á i é.

Térzene.

Ma, vasàrnap délelött fèl tizenkèt órakor a szegedi honvédzenekar térzenèt ad a Rynek-tèren.

Il. 1. Przykład stosowania niewęgierskich czcionek w „Tábori Újság". Poprawnie napisany tekst powinien mieć postać: *Térzene. Ma, vasárnap délelőtt fél tízenkét órakor a Szegedi honvédzenekar térzenét ad a Rynek-téren (Dziś – w niedzielę o godzinie pół do dwunastej przed południem, orkiestra wojskowa honwedów z Segedynu da koncert na Rynku).* W słowie *vasárnap* zastosowano à zamiast á, w *délelőtt* – ö zamiast ő, w *tízenkét* i zamiast í oraz è zamiast é, podobnie w *téren* i *fél* – è zamiast é. Pierwsze e w słowie *térzenét* powstało po spiłowaniu lewej części daszku nad ê. Źródło: „Tábori Újság", nr 47 z 29 listopada 1914, s. 2. Zbiory MNZP w Przemyślu.

„Tábori Újság" zasadniczo mieściła się na dwóch stronach, choć początkowe numery albo zawierały się na jednej, albo też nie wypełniały w pełni strony drugiej. Jeden numer (69), z 25 grudnia 1914 r., zajął cztery strony.

Zazwyczaj każdy numer otwierał artykuł wstępny, rozmaitej treści. Odnosił się on głównie do aktualnych wydarzeń dotyczących Przemyśla, ale niekiedy też ogólnopaństwowych, na przykład *A nagy pör*[17] *(Wielki proces)*, traktujący o toczącym się w Sarajewie procesie sprawców zamachu na arcyksięcia Franciszka Ferdynanda, światowych – *India mozog!*[18] *(Indie się burzą!)* o antyangielskich nastrojach w Indiach, czy okolicznościowych

[15] Drukarnia ta znajdowała się przy ul. Szkolnej 2 (dzisiejsza ul. Mostowa). Zob. A. Siciak, *Dzieje książki w Przemyślu w okresie autonomii Galicji 1867-1914*, Przemyśl 2012, s. 86.

[16] J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 104-105.

[17] „Tábori Újság", nr 16 z 23 października 1914 r., s. 1.

[18] „Tábori Újság",, nr 8 z 14 października 1914 r., s. 1.

– *Karácsony ünnepén*[19] *(W święta Bożego Narodzenia)*. Artykuł wstępny zwykle wychodził spod pióra Kálmána Molnára[20], niekiedy Bertalana Geőcze, sporadycznie też innych autorów. Czasami zamiast artykułu wstępnego ukazywały się inne teksty. W grudniu ukazały się *Orosz levelek*[21] i *Orosz levelek. II*[22] (*Listy rosyjskie* i *Listy rosyjskie. II*), w których zaprezentowano korespondencję żołnierzy rosyjskich, która przypadkiem znalazła się w ręku załogi twierdzy[23]. W listach tych opisane zostały trudy służby przy obleganiu Przemyśla oraz pesymistyczne nastroje wśród Rosjan. Opublikowanie tej korespondencji miało cel propagandowy, zresztą wykorzystany nie tylko w samej twierdzy, ale też za pośrednictwem prasy na tyłach[24]. Ponadto listy te stały się inspiracją do napisania przez Gézę Gyóniego wiersza *Alexis levele Alexandrához* [25] (*List Aleksego do Aleksandry*).

W styczniu 1915 r. w ramach artykułu wstępnego ukazał się pod tytułem *Galicia erődjei a jelen háborúban*[26] (*Twierdze galicyjskie w obecnej wojnie*) przedruk artykułu zamieszczonego w „Neue Freie Presse" z 6 stycznia 1915 r. pt. *Die galizischen Festungen im jetzigen Kriege*, autorstwa generała majora Josefa v. Macalika[27]. W lutym cztery następujące po sobie numery otwierały się kolejnymi częściami tekstu *Przemyśl múltja és ostromai*[28] (*Przeszłość Przemyśla i jego oblężenia*) opartego na *Monografii miasta Przemyśla* Leopolda Hausera.

Interesującym przypadkiem urozmaicenia artykułu wstępnego był także tekst z 13 marca 1915 r. *A hadi követ*[29] (*Parlamentariusz*), zawierający opis wizyty w Przemyślu ppłk. Wandama w dniu 2 października 1914 r., który w imieniu dowodzącego oblegającymi twierdzę wojskami rosyjskimi, gen. Radko Dimitriewa, przekazał żądanie poddania miasta. W odnośniku do tytułu tego artykułu znalazła się informacja, że był to fragment mającej się ukazać książki Bertalana Geőcze *Przemyśl az 1914/15 évi világháborúban (Przemyśl w wojnie światowej w latach 1914/15)*. Książ-

[19] „Tábori Újság", nr 69 z 25 grudnia 1914 r., s. 1.

[20] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 87.

[21] „Tábori Újság", nr 49 z 2 grudnia 1914 r., s. 1.

[22] „Tábori Újság", nr 52 z 5 grudnia 1914 r., s. 1.

23 Rosyjski wóz pocztowy 324 pułku piechoty zdążający z Huwnik do Mościsk pomylił drogę i przez Niżankowice dotarł do Przemyśla. Zob. „Neue Freie Presse", nr 18015 (Morgenblatt) z 30 grudnia 1914 r., s. 11.

[24] „Neue Freie Presse", nr 18015 (Morgenblatt) z 30 grudnia 1914 r., s. 11; „Neues Wiener Journal", nr 7646 z 6 lutego 1915 r., s. 2; „Ilustrowany Kuryer Codzienny", nr 30 z 7 lutego 1915 r., s. 5.

[25] „Tábori Újság", nr 58 z 12 grudnia 1914 r., s. 1.

[26] „Tábori Újság", nr 85 z 16 stycznia, s. 1, nr 17 z 17 stycznia, s. 1, nr 18 z 19 stycznia 1915, s. 1.

[27] „Neue Freie Presse", nr 18093 (Morgenblatt), z 6 stycznia 1915 r., s. 6.

[28] „Tábori Újság", nr 105 z 10 lutego 1915, s. 1, nr 106 z 11 lutego 1915, s. 1, nr 107 z 12 lutego 1915, s. 1, nr 108 z 13 lutego 1915, s. 1.

[29] „Tábori Újság", nr 134 z 13 marca 1915 r., s. 1.

ka ta niestety nie ukazała się, jej rękopis po upadku Przemyśla i dostaniu się Geőczego do niewoli uległ zniszczeniu, zaś Geőcze będąc w Rosji przystąpił po raz drugi do pracy, czego efektem była wydana w 1922 r. w Budapeszcie *A Przemyśli tragédia*[30] *(Przemyska tragedia)*.

Niekiedy też pierwszą stronę zajmowały rozkazy austriackiego naczelnego dowództwa[31], Komendy Twierdzy[32] czy też wykazy odznaczonych węgierskich żołnierzy[33].

W dalszej części tytułu znajdowały się *Hadi hírek (Wiadomości wojenne)*, w których przedstawiano radiogramy donoszące o aktualnej sytuacji wojennej. Niekiedy uzupełniała je rubryka *Legújabb hírek (Najnowsze wiadomości)*, zawierająca informacje z reguły także dotyczące działań na frontach.

Istotną częścią działalności „Tábori Újság" było udostępnianie jej łamów dla stosunkowo licznej grupy żołnierzy-poetów[34], lub – jak w przypadku najbardziej znanego z nich – wspomnianego już, poety-żołnierza, Gézy Gyóniego (Áchima)[35]. Żołnierskie wiersze na łamach tytułu (drukowane zazwyczaj na drugiej, choć niekiedy także na pierwszej stronie) były systematycznie publikowane od października 1914 r. W grudniu 1914 r. nakładem gazety ukazał się zbiór wierszy Gyóniego *A lengyel mezőkön, tábortűz mellett (Na polskich polach, przy obozowym ognisku)*, który ostatecznie osiągnął nakład 10000 egzemplarzy[36]. Pierwsza informacja o wydaniu tego zbioru na łamach „Tábori Újság" pojawiła się 5 grudnia 1914 r.[37], w późniejszych numerach pojawiały się kolejne. Także na łamach gazety możemy znaleźć anons donoszący o wydaniu tomiku wierszy innego żołnierza-poety, w cywilu nauczyciela, Károlya Lovasa, zatytułowanego *Karácsonyi tűz a gránicon*[38] *(Bożonarodzeniowy ogień na granicy)*.

Druga strona dziennika poświęcona była generalnie życiu codziennemu żołnierzy, sprawom lokalnym i w mniejszym stopniu sprawom ludności cywilnej. Pojawiały się tu rozmaite informacje: przedstawiano wykazy chorych oficerów w szpitalach, relacjonowano o skutkach bombardowań, powiadamiano o przylocie bądź odlocie poczty lotniczej, koncertach orkiestry wojskowej na rynku, koncertach charytatywnych, a także informacje o stanie

---

[30] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 5-6.

[31] „Tábori Újság", nr 58 z 12 grudnia 1914 r., s. 1.

[32] „Tábori Újság", nr 28 z 8 listopada 1914 r., s. 1.

[33] „Tábori Újság", nr 21 z 29 października 1914 r., s. 1, nr 25 z 3 listopada 1914 r., s. 1.

[34] W literaturze spotkać można ponad 30 nazwisk. Zob. I. Csapláros, *Géza Gyóni – poeta żołnierz* [w:] *Węgrzy w Twierdzy Przemyskiej w latach 1914-1915*, red. I. Lágzi, przypis na stronie 82; J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 102.

[35] I. Lágzi, *Nieśmiertelny poeta Twierdzy Przemyskiej; pamięci Gézy Gyóniego*, [w:] *Węgrzy w Twierdzy Przemyskiej... dz. cyt.*, s. 7-42; I. Csapláros, *dz. cyt.*, s. 75-82; J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 105-106; J. Lukács, *dz. cyt.*, s. 45.

[36] J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 106.

[37] „Tábori Újság", nr 52 z 5 grudnia 1914 r., s. 2.

[38] „Tábori Újság", nr 98 z 31 stycznia 1915 r., s. 2.

pogody. Od końca listopada systematycznie pojawiającą się rubryką (choć nie w każdym numerze) była *Aranykönyv (Złota księga)*, w której prezentowano przykłady wyróżniających się czynów bojowych żołnierzy węgierskich.

Szczególnie interesującym działem, który także pojawił się w połowie listopada 1914 r. była rubryka *Tudakozódás (Informacje)*, dzięki której żołnierze komunikowali się między sobą. Anonse tu zamieszczane przynoszą sporo interesujących informacji o życiu codziennym żołnierzy i oficerów oraz o relacjach między nimi, na przykład:

> „Szukam podporucznika rezerwy honwedów, z którym poznałem się w końcu września w Przemyślu w kawiarni „Edison"[39], i którego zawiadamiam, że w czasie drugiego oblężenia także tu jestem. Mój adres: Nándor Jahl, podporucznik rezerwy artylerii, Przemyśl, 3 Samodzielny Batalion Artylerii Fortecznej, 2 Kampania rezerwowa"[40].

> „Wzywam tych kolegów, którzy w 1912/13 roku, nawet, jeśli przez krótki czas służyli jako [jednoroczni] ochotnicy w Segedynie, by 16 tego miesiąca (w sobotę) wieczorem ok. 8 raczyli się pojawić w kawiarni „Elite"[41] na niewielki wieczorek w gronie przyjaciół. W imieniu wielu, chorąży Pál Hatvani"[42].

> „Służący w 3 kampanii 9 pułku piechoty pospolitego ruszenia kapral János Jászay prosi brata Lajosa Jászay, plutonowego w miszkolckim pułku piechoty pospolitego ruszenia, by dał znak życia"[43].

> „Szukam mojego młodszego brata, Ferenca Feldberbauera, z 5 pułku piechoty honwedów; w którym jesteś szpitalu? Podaj w „Tábori Újság" dokładny adres. Károly Feldberbauer, żołnierz z 5 pułku piechoty honwedów, ulica Franciszka Smolki 12"[44].

> „Géza Biró! Otrzymałem list z domu. Rodzice mają się dobrze. Twoją kartkę otrzymali 21 stycznia. Elek"[45].

Niekiedy (i to wcale nierzadko) za pośrednictwem *Tudakozódás* wymieniano wiadomości. Ożywiona korespondencja na łamach tej rubryki

[39] Kawiarnia „Edison" znajdowała się przy ul. Mickiewicza 4.

[40] „Tábori Újság", nr 47 z 29 listopada 1914 r., s. 2.

[41] Kawiarnia „Elite" znajdowała się przy ul. Mickiewicza 6.

[42] „Tábori Újság", nr 84 z 15 stycznia 1915 r., s. 2.

[43] „Tábori Újság", nr 85 z 16 stycznia 1915 r., s. 2.

[44] „Tábori Újság", nr 105 z 10 lutego 1915 r., s. 2. W tym przypadku pytający dostał odpowiedź od redakcji, że jego brat znajdował się w 4 Szpitalu Wojskowym. „Tábori Újság", nr 109 z 14 lutego 1915 r., s. 2.

[45] „Tábori Újság", nr 125 z 3 marca 1915 r., s. 2.

nawiązała się między Gézą Gyónim a porucznikiem Pálem Czébanem. Na początku grudnia 1914 r. Pál Czéban pisał:

„Pál Czéban, porucznik, dowódca 3 kompanii 3 batalionu 16 pułku marszowego piechoty honwedów (Twierdza Przemyśl, fort XII[46]) prosi Gézę (Áchima) Gyóniego, by ten zawiadomił, czy jest tym moim dobrym przyjacielem o imieniu Géza Gyóni, który w Sopronie był dziennikarzem"[47].

W odpowiedzi ukazał się anons:

„Drogi Pál, jestem właśnie tym, którego masz na myśli, jestem tu razem z młodszym bratem[48], który akurat jest oficerem pomocniczym w twoim pułku, mam nadzieję, że niedługo znów Cię zobaczę. Ściska ze starą przyjaźnią Gyóni Géza, 1 kompania Polowej Kolejki Fortecznej"[49].

W związku z tym Pál Czéban informował:

„Gézo Gyóni! Z radością otrzymałem Twoją miłą notatkę, niestety, z powodu zajęć służbowych nie mogłem Cię odwiedzić. Jeśli możesz, odwiedź mnie we wskazanym miejscu. Ściska Pali"[50].

Najwyraźniej do spotkania nie doszło, gdyż po czterech tygodniach, w połowie stycznia, Pál Czéban pisał:

„Gézo Gyóni! Drogi Gézo, kiedy mnie odwiedzisz? Żurawica, fort XII – Pali"[51]

na co nadeszła odpowiedź:

„Porucznik Pál Czéban, podporucznik Zsiga Fülöp. [...] dni spędzam w Pikulicach, w głównym budynku besztercebányskiego[52] pospolitego ruszenia. Chciałbym się z wami tutaj spotkać, gdyż inaczej z trudnością mógłbym do was się dotrzeć. Géza Gyóni."[53]

---

[46] Fort XII „Werner" w Żurawicy.

[47] „Tábori Újság", nr 55 z 9 grudnia 1914 r., s. 2.

[48] Bracia Áchim znaleźli się w Twierdzy Przemyśl jeszcze przed pierwszym oblężeniem nie wiedząc o swojej obecności w mieście. Géza o stacjonowaniu młodszego brata w Przemyślu dowiedział się dopiero z listów od przyjaciół otrzymanych z domu. Dzięki temu, po długich poszukiwaniach, udało mu się go odnaleźć. Zob. J. Lévai, *dz. cyt.*, s. 106.

[49] „Tábori Újság", nr 58 z 12 grudnia 1914 r., s. 2.

[50] „Tábori Újság", nr 60 z 15 grudnia 1914 r., s. 1.

[51] „Tábori Újság", nr 82 z 13 stycznia 1915 r., s. 2.

[52] Besztercebánya – dzisiejsza Bańska Bystrzyca na Słowacji.

[53] „Tábori Újság", nr 86 z 17 stycznia 1915 r., s. 2.

Przemysl, 1914. decz. 23. Egyes szám ára 10 fillér. 67. szám.

Megjelenik — hétfő kivételével — tehetőség naponta a cs. és kir. várparancsnokság jóváhagyásával. —

TÁBORI UJSÁG

Csapatok, parancsnokságok és intézetek a lapot 50-es csomagban a 62. tábori postánál is beszerezhetik.

A lap tiszta jövedelmét a Przemysl védelmében hősi halált halt m. kir. honvédek és népfelkelők özvegyeinek és árváinak támogatására forditjuk.

Szerkesztőség: Royal-szálloda, II. 36. | Kiadóhivatal: Knoller és Fia könyvnyomdája.

Krónika.

I.

Inter arma silent musae. Fegyverzörgés között hallgatnak a muzsák. A krónikás karddal cseréli fel a tollat s csinálja és nem irja a történelmet.

A Tábori Ujság krónikája is hosszu ideig hallgatott.

Nem azért, mintha nem lett volna mit megénekelnie, nem azért, mintfia napjainkat tétlenségben, dologtalanul töltöttük volna, összetett kezekkel lesve a felmentő hadsereg megérkezését! Épen nem.

Az események örvénylő forgatagában elsuhantak a percek; napok teltek, hetek multak és mi még mindig nem jutottunk hozzá, hogy kardunkat tollal cseréljük fel, — hacsak egy órára is — megörökitendő a késő utókor számára ezeknek az eseménydus napoknak a történetét, mely ujabb babérokat font a magyar honvédek homlokára.

Büszke örömmel mondhatjuk, hogy Przemysl várát mi, magyarok védtük meg — hiszen nem volt olyan sikerült kitörés, támadás, melyet nem a honvédhadosztály parancsnoka vezényelt, vezérkara irányitott és amelyet nem a magyar szurony hajtott volna végre.

Az pedig tudvalevő dolog, hogy legjobb védelem a támadás.

Sokszor léptük már át erődeink vonalát, mióta körülzárlak, de minden eddigi hasonló vállalat közül kimagaslik az utolsó, melyet tulnyomó részben ismét honvédhadosztályunk hajtott végre e hó 15-étől 18-áig.

Karunk nem lankadt, sőt frissült, erősbödött. Minden kirohanás nagyszerűbb volt az előbbinél, minden egyes kitörésnél mélyebben vájtunk az ellen testébe — mig végre az utolsónál széjjeltörtük a körülzáró acélgyűrűt és a Bircza felé vezető utat szabaddá téve, megnyitottuk a rést, melyen át az érintkezést működő hadseregünkkel felvehettük volna . . .

De előbb még az utolsóelőtti, december 9. és 10-iki támadásról is meg kell emlékeznünk.

Már december kilencedikére jelezte a hozzánk legközelebb előnyomuló hadseregcsoportunk, hogy általános támadásba megy át.

Ugy szóltak hireink, hogy az ellenség nem elég erős ahhoz, hogy tartós ellenállást fejthessen ki és várható volt, hogy mindent el fog követni arra, hogy csapatokat máshonnan elvonva, ezt a fontos és veszélyeztetett szárnyát annyira megerősitse, hogy az a harcot a siker reményével felvehesse.

Ezen erők elvonását a körülzáró hadseregtől minden áron megakadályozni volt a két utolsó kitörés célja. Ezen erők bevetése hadseregcsoportunk ellen döntő hatást gyakorolhatott volna a harc kimenetelére.

A várparancsnokság elhatározta tehát, hogy egy nagyobbszabásu kitöréssel leköti az ellenség körülöttünk levő erejét s eltolások megakadályozásával hathatósan támogatja hadseregünk támadó előnyomulását.

9-én hajnalban megelevenedtek a Podmazurami és Helicha erdői s a honvédek ezrei lepték el az előteret, feltartóztatlanul nyomulva elő az orosz állások felé.

Az ellenség előretolt csapatait visszavetve, csakhamar elérték a Popielowa Ga, Paportenka és a Sztruczyna magaslatok lejtőit, mig a landwerek — ismert utjukon — a szybenicai erdőségben nyomultak dél felé.

Egész nap dörgött az ágyu, ropogott a puska és a gépfegyver, mig végre leszállt az est s elült a harci zaj, csak imitt-amott hangzott fel elvétve gyér puskaropogás, amint járőrök egymásra találtak s belepuskáztak a sötétségbe.

Másnap tovább folyt a küzdelem, ujult erővel, lankadatlanul s ismét csak a sötétség beállta vetett véget a küzdelemnek.

Az ellenség minden irányból erősbitéseket hozott veszélyeztetett állásaiba, eltolásokról hadseregünk felé szó sem lehetett: a cél el volt érve.

Járőrök visszahagyásával, melyek feladata volt az ellenséget egész éjjel nyugtalanitani, a támadó csoport visszahuzódott az övvonal mögé, számos foglyot hozva magával.

A következő napok és éjek folyamán a nyolcadik védőkerület agilis parancsnoka, Seide tábornok állandóan nyugtalanitotta, sőt 13-án saját hatáskörében rendezett kisebb kirohanással meg is támadta az ellenséget, mely ezen napok alatt sem érezhette magát soha teljes biztonságban s kitünően megerősitett állásaiból még járőrökkel is alig mert kijönni. *G.*

(Folytatjuk.)

HADI HIREK.

Az orosz hadszintér.

Bécsből jelentik: Támadásaink a Latorca felső folyásánál szépen haladnak előre.

A lupkovi szorostól északkeletre és a Krosno-Tuchowtól északra fekvő vonalon, valamint az alsó Dunajec vidékén is a harc nagy hevességgel folyik.

Lengyelországban támadásaink az oroszok állásai ellen — amelyekben ezek frontot csináltak — előre haladnak.

Kelet-Poroszországban a helyzet változatlan.

A francia hadszintér.

A német nagy főhadiszállásról jelentik: A franciák támadásait Nieuport ellen a németek tegnap is visszavetették.

Richebourg és Kanal d'aire à la Basse között német csapatok megtámadták az angolok állásait és rohammal elfoglaltak tőlük néhány lövészárkot. Az ellenséget — sulyos veszteséget okozva neki — összes állásaiból kivetették s a német csapatok egy ágyut, öt géppuskát, két aknaszórót zsákmányoltak és 270 angolt — köztük 10 tisztet — foglyul ejtettek.

Notredame de Lorette mellett egy lövészárkot a németek rohammal elfoglaltak.

Sorrain környékén, Chalontól északkeletre a franciák tegnap hevesen támadtak. Egyik állásnál egészen a német lövészárkokig előrejutottak, de összes támadásaik összetörtek a német ágyuk tüzében.

Négy tisztet és 310 embert hagytak a franciák a németek kezei között, ezenfelül a német állások előtt nagy számmal hevernek a halott franciák.

Az Argonnokban a németek elfoglaltak egy fontos erdei magaslatot.

Le Four de Paris-nál a német csapatok 3 géppuskát, egy revolverágyut zsákmányoltak s elfogtak 275 franciát.

A franciák részéről nagy hevességgel kezdett támadások Verduntól északnyugatra teljesen meghiusultak.

A franciák nagy mozgolódása az egész német vonal ellen Joffres tábornok hadparancsában találja magyarázatát, amelyet a németek egy elesett francia tiszt zsebében találtak. A parancs december 17-iki kelettel többek között ezeket mondja: „A támadás órája ütött. Miután a német csapatokat sakban kell tartanunk, most arról van szó, hogy áttörjük vonalukat és országunkat teljesen és végérvényesen megszabaditsuk a benyomult ellenségtől."

il. 2. „Tábori Újság" w typowym układzie: Pierwsza strona: Artykuł wstępny (*Krónika)* autorstwa Bertalana Geőcze, następnie *Hadi Hírek (Wiadomości Wojenne)* przynoszące informacje z rosyjskiego oraz francuskiego teatru wojny.

Aranykönyv.*)

A 8. honvéd gyalogezred III. zászlóalja folyó évi szeptember hó 17-től október hó 12-ig a pod-mazurami előretolt állásban teljesitett felderitö és biztositó szolgálatot.

Aldeszku György 10. századbeli örmester folyó évi október hó 5-én az ellenség felé felderitésre kiküldött egyik járör parancsnoka volt.

Azelőnyomuló járört egy ellenséges járör tüze csakhamar megállásra kényszeriti, azonban Aldeszku örmester nem habozik sokáig, nem hagyja magát és járörét visszatartani, hanem erélyes elszántsággal járörével az ellenséges járörre veti magát s azt visszadobja.

Az ellenség a Kopystanka-magaslaton levő elkészitett állásait elhagyta ugyan, de járöreivel megszállta s meg akarta azokat tartani.

Aldeszku örmester nem hagyta magát sem felrevezetni, sem visszatartani, hanem erélyes támadással az ellenséges állásba tört, az ott levő orosz járröröket szétverte s az igen jól elkészitett, leplezett és srapnel ernyőkkel ellátott fedezékek szétrombolásához fogott. Ebbeli tevékenységét még a rá irányitott erös tüzelés dacára is folytatta, söt az álli s faépitményeit, srapnel ernyőit fel is gyujtotta.

Az igy felgyujtott ellenséges fedezékvonal messze ellátszó tüzének fénye mellett a rá tüzelö s az álláshól már egyizben kivert ellenséges járörök felkutatására és üldözésére indult, dacára annak, hogy azok már a számára kitüzött menetcél vonalán jóval tul voltak.

Ezen előnyomulása sikerrel járt, amennyiben nemcsak az ellenséges biztositó járröröket sikerült visszavetnie, hanem rátalált az ellenséges csapatok gyülekezö és pihenö helyére is, azoknak nagyságát, összetételét s egyes részeinek menetirányát is sikerült megállapitania, mely észleletek később beigazolást is nyertek.

Kitünö jelentését sikerült gyorsan zászlóaljparancsnokához továbbitani s igy az ellenséges eröeltolással szemben a saját csapataink számára kedvező viszonyokat teremteni.

Kiváló járörparancsnoki működésének, valamint az eddigi harcokban tanusitott bátorságának, használhatóságának és szakaszparancsnoki szolgálatainak elismerése fejében kitüntetésre hozatott javaslatba.

Eljegyzés.

Horkay Béla gyógyszerész, egyéves önkéntes örmester és Poznalsky Paula urleány december 25-én tartják eljegyzésüket Przemyslben.

TUDAKOZÓDAS.

Knoll Andor szigorlóorvos kéri dr. Szabó János segédorvost, közölje velé czimét a Festungspital No. 3-ba.

Kéretnek Soós Jenö komáromi és Plass N. oroshází tüzér-önkéntes urak, hogy hollétüket sziveskedjenek tudatni. Barthalos Béla Przemysl, Festungspital, No. 8.

*) A 8-ik honvédgyalogezredparancsnokság megbizásából: Kvall Ferenczy Zoltán százados.

Más forrásból tudjuk, hogy a Gyóni-féle verskötetéket folyó hó 24-én (csütörtökön) kaphatom csak meg a nyomdából, ekkor bocsátom rendelkezésére azokat a t. előfizetőknek. Piacsek Kamill, hadnagy.

Stitzl József orvostanhallgatónak. Lehocky Sándor 9. népfelkelö gyalogezred 6. századbeli népfelkelö, felsögagyi állami iskolai igazgató-tanitó, jelenleg a 6. számu várkórház I. sebészeti osztályán van a 14. számu teremben.

Hetényi Jenö zászlós (Landwehr-Marodenhaus) kéri Szalay László pólai vártüzérezredbeli zászlóst, ki az első ostrom idején a Werk IX-ben volt, adjon magáról életjelt.

Elvesztettem egy fekete pénztárcát a Smolka-utca környékén; körülbelül 64 korona volt a tárcában. Megtalálás esetén 10 koronát adok a Przemyslben elesettek özvegyei és árvái javára. Selman Mór számvivö altiszt, m. kir. 8. honvéd gyalogezred, I. zászlóalj.

Fekete (Schwarcz) Miksa soffört Budapestről keresi Munk Ignác 10. népfelkelö gyalogezred 12. század, Jaksmanicén.

Brock Oszkár hadnagyot szivesen látom lakásomom délután 3-tól bármikor. Szödy Sz. hadnagy, Dvorski-u. 15.

A 2. honvéd menet ezred 35. menet zászlóalj 4. századánál levö bajtársaimat felkérem, hogy engem sürgösen értesitsenek Adamkovics János tizedes hollétéről vagy sorsáról. Értesitést levélileg a szerkesztőségbe kér Gehring Antal szakaszvezető, 2. h. t. á. e., 3. üteg., Baracken lager No. VIII.

Sztroka György 9. n pf. gy. ezredbeli népfelkelöt kérem, adjon magáról életjelt. Esetleg bajtársaitól kérek sorsáról értesitést. Kiss Pál 32. gyalogezred, VI. munkásosztag, Siedlicka.

Honvéd roham.

Magyar honvéd mint a villám,
Czikkázva menydörögve
Közé csap az ellenségnek,
Rohan szuronyt szegezve.

Magyar honvéd mint fergeteg,
Tör elöre rohamra,
Vèrpatak támad a nyomán,
Fut az ellen jajgatva.

Magyar honvéd hös karjait
Siratja is a muszka,
Azért küldöz leveleket
Hozzá a czár atyuska.

Magyar honvéd te vagy gyöngye
A mi édes hazánknak,
Büszkesége, reménysége
A jó öreg Királynak.

Magyar honvéd szuronyt szegez,
Ugy rohan a muszkának,
Ilyen vitéz katonája
Nincs is több a világnak.

Makkay J. Sándor
örmester.

Mindennemü *magyar nyelvü*
katonai nyomtatványok
megrendelhetök — részben már raktáron is vannak — *M. G. Rosenfeld* papirkereskedésében. — *Mickiewicza-utca 2-ik szám.*

Beteg honvéd tisztjeink.

1. sz. várkórház:

Grasselly Károly hadnagy, 3. honv. m. ezred.
Strausz Gyula hadnagy, 6. népf. huszárosztály.
Dzida Aladár föhadnagy, 11. népf. gy. ezred.
Almasina Rezsö föhadnagy., 11. népf. gy. ezred.
Török Arpád hadnagy, 3. honv. m. ezred.
Lakatos László föhadnagy, 4. honv. m. ezred.
Szilvay József hadnagy, 16. népf. gy. ezred.

2. sz. várkórház:

Reich Antal zászlós, 4. honv. m. ezred.
Erdös Lipót hadnagy, 2. honv. gy. ezred.

3. sz. várkórház:

—

4. sz. várkórház:

—

5. sz. várkórház:

Szigmund Elek zászlós, 32. honv. gy. ezred.
Ther Tibor zászlós, 7. honv. gy. ezred.
Kolni Jakab hadnagy, 7. honv. gy. ezred.
Bartos Pál zászlós, 8. honv. gy. ezred.
Grab Emil zászlós, 2. honv. gy. ezred.
Bogyó Géza László zászlós, 5. honv. gy. ezred.
Kuliczki Andor zászlós, 2. honv. gy. ezred.
Stán Lipót hadnagy, 2. honv. gy. ezred.
Bánoczi András zászlós, 8. honv. gy. ezred.
Baki István hadnagy, 3. honv. m. ezred.
Dr. Gobbi Károly segédorvos, 7. honv. gy. ezred.
Turner Géza föhadnagy, 2. honv. gy. ezred.

6. sz. várkórház:

Pogány Alfréd hadnagy, 10. honv. gy. ezred.
Csillag Ervin százados, 3. honv. m. ezred.
Balázs Tivadar zászlós, 7. honv. gy. ezred.
Czeiszel Jenö hadnagy, 7. honv. gy. ezred.
Kelemen Zoltán föhadnagy, 5. honv. huszárezred.
Kettenstock Miklós föhadnagy, 2. honv. gy. ezred.
Moravek János zászlós, 8. honv. gy. ezred.
Székely Ferenc hadnagy, 32. honv. m. zászlóalj.
Moga Oktavia zászlós, 32. honv. m. zászlóalj.
Bokai Károly föhadnagy, 32. honv. m. zászlóalj.

7. sz. várkórház:

—

8. sz. várkórház:

Zsuku Péter százados, 2. h. t. á. e.
Czermák Dezsö zászlós, 3. honv. m. ezred.
Hencz András zászlós, 8. honv. gy. ezred.
Zatureczky Károly zászlós, 8. honv. gy. ezred.
Reisz Ferenc zászlós, 2. honv. gy. ezred.

Utánnyomás tilos. Kiadó és szerkesztő Knöller Hirsch Nyomatott Knöller és Fia könyvnyomdájában Przemysl

il. 3: ... i strona druga: *Aranykönv (Złota Księga), Tudakozódás (Informacje),* wiersz sierżanta Sándora J. Makkayego *Honvéd roham (Atak honvedów),* wykaz chorych oficerów formacji honwedów i szpitale, w których się znajdowali *(Beteg honvéd tisztjeink)* oraz ogłoszenia: o zaręczynach sierżanta Béli Horkayego z Paulą Poznalską *(Eljegyzés)* oraz o możliwości zamówienia wszelkiego rodzaju węgierskojęzycznych druków wojskowych w sklepie papierniczym M. G. Rosenfelda przy ul. Mickiewicza 2. (*Mindennemű magyar nyelvű katonai nyomtatványok...).* Zbiory MNZP w Przemyślu.

Reakcja porucznika Czébana była szybka:

„W czwartek, 21 bieżącego miesiąca, w okolicach 10 przed południem czekaj w Pikulicach, odwiedzę Cię, Pali."[54].

Najprawdopodobniej niemożność opuszczenia Pikulic przez Gézę Gyóniego związana była z chorobą jego młodszego brata, Mihálya, który w tym samym czasie pisał:

„Porucznik Elek Mészáros. W niedzielę, 24 bieżącego miesiąca, jeśli tylko możesz odwiedź mnie w Pikulicach. Z powodu choroby nie mogę Cię odwiedzić, Porucznik Mihály Áchim."[55]

W odpowiedzi mógł przeczytać:

„Porucznik Mihály Áchim, Pikulice. Twoją miłą notkę przeczytałem na pozycji na przedpolu, gdzie ciągle jestem. Nie wiedziałem, że jesteś w Przemyślu. Pozdrawiam Twojego starszego brata. Jak tylko będzie to możliwe, odwiedzę Cię. Ściska Elek."[56]

Później pojawiła się jeszcze wiadomość:

„Do porucznika Mihálya Áchima! Wróciliśmy z przedpola, podaj adres, jeśli będę mógł, to Cię odwiedzę. Mój adres w Przemyślu: Ulica Średnia 4[57]. Ściska Elek."[58]

Dzięki *Tudakozódás* możemy dowiedzieć się też o obecności w Twierdzy Przemyśl, oprócz Gézy Gyóniego, innych przedstawicieli węgierskiej żurnalistyki i świata literatury - Emila Gyagyovszkyiego[59] i Dániela Várnaia[60].

---

[54] „Tábori Újság", nr 89 z 21 stycznia 1915 r., s. 2.

[55] „Tábori Újság", nr 91 z 23 stycznia 1915 r., s. 2.

[56] „Tábori Újság", nr 94 z 27 stycznia 1915 r., s. 2.

[57] Obecnie ul. Leonarda Tarnawskiego.

[58] „Tábori Újság", nr 116 z 21 lutego 1915 r., s. 2.

[59] Emil Gyagyovszky, ur. w 1881 r. w Budapeszcie, poeta, dziennikarz, tłumacz, pierwszy tomik wierszy *Az utca (Ulica)*, opublikował w 1906 r. Wiersze miały charakter programowego manifestu wyrażającego socjalistyczne idee autora, którym Gyagyovszky pozostał wierny także w następnych latach. Zob.: *A magyar irodalom torténete*, V. Köt., *A magyar irodalom torténete 1905-től 1919-ig*, szerk. Miklós Szabolcsi [*Historia literatury węgierskiej*. T.5, *Historia literatury węgierskiej w latach 1905-1919*, red. M. Szabolcsi], Budapest 1965, s. 485-486. http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/05/269.html [dostęp 20 listopada 2014].

[60] Dániel Várnai, ur. w 1881 r. w Miszkolcu, dziennikarz, tłumacz, od 1907 r. związany z redakcją socjalistycznego dziennika *Népszava (Głos Ludu)*. Po I wojnie światowej także poseł socjalistyczny. Zob.: *Magyar Zsidó Lexikon [Węgierska Encyklopedia Żydowska]*, Budapest 1929, s. 940 *http://mek.niif.hu/04000/04093/html/0948.html* [dostęp 20 listopada 2014].

„Emil Gyagyovszky! Dopiero teraz się dowiedziałem, że także jesteś na terenie twierdzy. Jeśli będziesz miał wolny dzień, odwiedź mnie w kancelarii 10. pułku pospolitego ruszenia w Jaksmanicach. O ile wiem, w tej okolicy jest gdzieś także Frigyes Karinthy[61]. Jeśli tylko będzie to możliwe, przyprowadź go ze sobą. Pozdrawiam, Várnai."[62]

„D[ániel] Várnai! Nie mogłem przyjść, ponieważ leżę w szpitalu (Szpital wojskowy nr 7, II/3 [drugie piętro, sala 3]. Twoja wizyta sprawiłaby mi wielką radość. Także wizyty Karinthyiego wyczekuję z radością. Pozdrawiam, Emil Gyagyovszky".[63]

Obecność Emila Gyagyovszkyiego w Twierdzy Przemyśl wywołała odzew także u innych żołnierzy:

„Dowiedziałem się z „Tábori Újság", że Emil Gyagyovszky jest w twierdzy. Prosiłbym go, by dał okazję do spotkania się. W niedzielę (14 lutego) będę w kawiarni „Habsburg"[64] od godziny 3 do ok. 5 [po południu]. Stary dobry przyjaciel, Károly Zentay, ogniomistrz rezerwy, 2 batalion 6 pułku artylerii fortecznej, Pikulice."[65]

Tego rodzaju wiadomości wymieniali też inni żołnierze:

„Proszę porucznika Lupkovitsa [sic!], by zechciał podać swój adres. Porucznik Urbanetz, VIII Zespół Koszarowy."[66]

„Zawiadamiam porucznika Urbanetza, że można mnie spotkać w okopach pomiędzy fortem I/1 a punktem oporu „Łysiczka". Lupkovicz [sic!][67].

„Proszę pana Károlya Flóriána, profesora Akademii Prawa w Eperjes[68], by był łaskaw podać adres na łamach „Tábori Újság". József Becht, 7 kompania 16 pułku piechoty pospolitego ruszenia."[69]

---

[61] Być może chodzi tu o pisarza i tłumacza Frigyesa Karinthyiego (1887-1938), którego jednak w Przemyślu nie było.

[62] „Tábori Újság", nr 105 z 10 lutego 1915 r., s. 2.

[63] „Tábori Újság", nr 108 z 13 lutego 1915 r., s. 2.

[64] Kawiarnia „Habsburg" znajdowała się przy ul. Kościuszki 7.

[65] „Tábori Újság", nr 107 z 12 lutego 1915 r., s. 2.

[66] „Tábori Újság", nr 45 z 27 listopada 1914 r., s. 1

[67] „Tábori Újság", nr 51 z 4 grudnia 1914 r., s. 1.

[68] Dzisiejszy Preszów na Słowacji.

[69] „Tábori Újság", nr 107 z 12 lutego 1915 r., s. 2.

„Do pana Józsefa Bechta. Drogi Jóska! Mój adres: Fort I/6. Jeśli będziesz mógł, przybądź 20 lutego do Przemyśla, gdzie przed południem między 9-10 i po południu między 1-3 będziemy się mogli spotkać w kawiarni „Stiebera"[70]. Podporucznik artylerii Károly Florián."[71]

„Porucznik Sámuel Hatvani prosi kadeta Barnabása Kissa - o ile jest to ten Barnabás Kiss, kolejarz, z którym zaprzyjaźniłem się cztery lata temu w Zsolczán - by zawiadomił, gdzie będzie można go odwiedzić w godzinach wieczornych 21 bieżącego miesiąca w godzinach wieczornych."[72]

„Do pana porucznika Sámuela Hatvani. Jestem tym, o którym myślisz, z radością czekam spotkania z Tobą. 21 [grudnia] o 7 wieczorem czekam na Ciebie w restauracji w hotelu „Royal". Ze starą przyjaźnią ściska Barnád"[73]

„Kadet Barnabás Kiss! Niezmiernie żałuję, że z powodu wynikłych w międzyczasie obowiązków służbowych muszę odwołać zapowiedziane na 21 [grudnia] spotkanie. Gdzie spędzasz wigilię? Porucznik Sámuel Hatvani."[74]

Niekiedy za pośrednictwem *Tudakozódás* żołnierze dowiadywali się o śmierci poszukiwanych przez nich osób:

„Szukam pana Ernő Kubáta, oficera prowiantowego szpitala w Aradzie, który jako oficer zapasowy zaciągnął się do pułku z Gyula. Ewentualnie proszę jego towarzyszy o jakieś informacje. Florian Ecseki, chorąży rezerwy, Śliwnica, punkt oporu 325."[75]

„Zawiadamiam chorążego Flóriána Ecsekiego, że Ernő Kubát zmarł zeszłego miesiąca w szpitalu nr 6. Sierżant Mihajlovits."[76].

Czasami zainteresowani mogli też znaleźć w tym dziale informację o czekającej na nich poczcie z domu, na przykład:

„W poczcie polowej nr 82 (ul. Mickiewicza 16) jest list z Hódmezővásárhely do Sándora Fariego (ewentualnie Tariego) z 5 pułku piechoty honwedów."[77].

---

[70] Kawiarnia „Stieber " (Grand Café Stieber) znajdowała się przy ul. Mickiewicza 5.

[71] „Tábori Újság", nr 109 z 14 lutego 1915 r., s. 2.

[72] „Tábori Újság", nr 63 z 18 grudnia 1914 r., s. 1.

[73] „Tábori Újság", nr 65 z 20 grudnia 1914 r., s. 2.

[74] „Tábori Újság", nr 65 z 20 grudnia 1914 r., s. 2.

[75] „Tábori Újság", nr 82 z 13 stycznia 1915, r. s. 2.

[76] „Tábori Újság", nr 86 z 17 stycznia 1915 r., s. 2.

[77] „Tábori Újság", nr 130 z 9 marca 1915 r., s. 2.

Sporadycznie ukazywały się tu też węgierskie wersje ogłoszeń, na które możemy natrafić w polskiej prasie przemyskiej:

> „W nocy z 8 na 9 bm. skradziono w hotelu „Royal" z pokoju pod nr 8 nowy szary oficerski płaszcz bez wypustek, z szarymi wyłogami i białymi guzikami, podbity futrem z nutryi. Na kołnierzu była z tyłu przyszyta kartka z firmą „Żabka w Przemyślu". Oprócz tego zabrał złodziej przepisową walizkę z materyału „Vulkanfieber" wypełnioną zimową bielizną, cygara, egipskie papierosy i inne drobiazgi. Kto natrafi na ślad złodzieja otrzyma nagrodę 50-100 K. – Ewentualne wiadomości należy podawać do Grupy ewidencyjnej c. i k. Komendy Twierdzy."[78]

albo:

> „Zginęła mała suczka, foxterierka, biała, z czarnymi płatami na grzbiecie i czarnymi uszkami. Znalazca zechce ją oddać w Komendzie placu, gdzie otrzyma nagrodę 50 koron."[79]

To ostatnie ogłoszenie, pochodzące zapewne od któregoś z cywilnych mieszkańców Przemyśla, może świadczyć o – ograniczonym przecież barierą językową – kontakcie niewęgierskiego czytelnika z „Tábori Újság". Wskazywać na to też mogą ogłoszenia zamieszczane poza *Tudakozódás*, skierowane nie tylko do żołnierzy, ale również do ludności cywilnej, dotyczące udzielania pomocy potrzebującym w związku ze stale pogarszającym się stanem zaopatrzenia. W dniu 16 stycznia pojawiła się informacja o otwarciu taniej kuchni przy ulicy Ochronek[80] 4, w której sprzedawać miano obiady w cenie 40 halerzy dla pojedynczych osób, lub 30 halerzy na osobę przy zakupie obiadów dla kilku członków rodziny[81], zaś 2 lutego poinformowano o wydawaniu (do filiżanek przyniesionych przez zainteresowanych) w dniu 4 lutego gorącej, posłodzonej herbaty (w cenie 4 halerzy w trzech miejscach w Przemyślu: przy ulicy Ochronek 6, Mickiewicza 84, Sanowej Dolnej[82] 7, w godzinach od 5 do 7 po południu[83].

Mimo pogarszającej się sytuacji aprowizacyjnej, zmniejszających się racji żywnościowych, narastającej śmiertelności wynikającej z cho-

---

[78] „Ziemia Przemyska", nr 51 z 12 listopada 1914 r., s. 4, „Tábori Újság", nr 31 z 12 listopada 1914 r., s. 2.

[79] „Ziemia Przemyska", nr 72 z 24 grudnia 1914 r., s. 8, „Tábori Újság", nr 68 z 24 grudnia 1914 r., s. 2;

[80] Obecnie ul. Henryka Sienkiewicza.

[81] „Tábori Újság", nr 85 z 16 stycznia 1915 r., s. 2

[82] Obecnie ul. Jana Kasprowicza.

[83] „Tábori Újság", nr 99 z 2 lutego 1915 r., s. 2.

rób, złego stanu sanitarnego i niedostatecznego wyżywienia[84], pojawiało się też ogłoszenie, które zdumiewa optymizmem. Takim był anons z 7 lutego 1915 r. *Labdarúgó bajtársaimhoz! (Do moich towarzyszy piłkarzy!)*

> „Wzywam przebywających w twierdzy aktywnych futbolistów, by byli uprzejmi podać mi swoje nazwiska. Na razie moim celem jest zebranie danych statystycznych dla potrzeb historii węgierskiej piłki nożnej, następnie zaś, jeśli uda się uzyskać zgodę wyższego dowództwa w tym zakresie, zorganizować kilka meczów piłkarskich. Zbierzmy się razem, chłopcy i stwórzmy ma terenie Przemyśla Węgierskie Stowarzyszenie Piłkarskie[85], pokażmy Moskalom, że sześć miesięcy walk było tylko epizodem w dotychczasowych zmaganiach, i my ze świeżymi siłami i zawsze w dobrym humorze oraz nastroju idziemy naprzód. Ignác Bárdos, porucznik rezerwy pułku piechoty honwedów z Gyula, były sekretarz Segedyńskiego Klubu Lekkoatletycznego."[86].

Ważnym aspektem działalności „Tábori Újság" było jej zaangażowanie charytatywne. Od nr 27 z 7 listopada 1914 do nr 53 z 7 grudnia na winiecie widniała informacja, że dochód z gazety będzie przeznaczony na choinkę dla żołnierzy. Od nr 54 z 8 grudnia 1914 r. zysk ze sprzedaży gazety przeznaczony być miał na wsparcie dla wdów i sierot żołnierzy poległych w walkach o Przemyśl. Ostatecznie, od grudnia 1914 r. do początku marca 1915 r. gazecie udało się zebrać na ten cel 53640 koron i sześć halerzy[87].

Upadek Twierdzy Przemyśl w dniu 22 marca 1915 r. wyznaczył też kres działalności „Tábori Újság". W jednym z ostatnich numerów, z 19 marca, a więc z dnia, gdy załoga twierdzy podjęła ostatnią, desperacką próbę przebicia się przez linie rosyjskie, a której niepowodzenie doprowadziło do wyniszczenia uznawanej za najwartościowszą jednostkę twierdzy, 23 dywizji piechoty honwedów (straty 68% stanu osobowego)[88], w „Tábori Újság" jako artykuł wstępny ukazał się tekst *Magyar világ Przemyslben (Węgierski świat w Przemyślu)*. Artykuł ten, pisany w przeczuciu nieuchronnej klęski, stanowił niejako pożegnanie z czytelnikami i podsumowanie półrocznego okresu bytności żołnierzy węgierskich w Przemyślu; sześciu miesięcy heroicznej walki, wszechobecnej śmierci, ale i życia, którego wyrazem i częścią była też „Tábori Újság". Autor ar-

---

[84] F. Forstner, *Twierdza Przemyśl*, Warszawa 2000, s. 153-157, 175-181.

[85] W oryginale tylko skrót M. L. Sz., który można rozwinąć jako: *Magyar Labdarúgó Szövetség - Węgierskie Stowarzyszenie Piłkarskie, Węgierski Związek Piłkarski*, ewentualnie *Węgierski Klub Piłkarski*.

[86] „Tábori Újság", nr 103 z 7 lutego 1915 r., s. 2.

[87] „Tábori Újság", nr 131 z 10 marca 1915 r., s. 1.

[88] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 191-196; F. Forstner, *dz. cyt.*, s. 161.

tykułu, Kálmán Molnár[89], nie miał wątpliwości, że Węgrzy z dumą mogą spoglądać na te sześć miesięcy, a przelana przez żołnierzy krew połączyła nierozerwalnie Przemyślem i naród węgierski[90].

Redakcja „Materiałów i Studiów Muzealnych" t. VIII składa podziękowanie tłumaczce przysięgłej j. węgierskiego mgr Joannie Buczulskiej (jbuczulska@gmail.com) za konsultację w odniesieniu do treści artykułu w aspekcie gramatyki języka węgierskiego.

„TÁBORI ÚJSÁG" [WAR GROUND NEWSPAPER] A HUNGARIAN DAILYPAPER IN BESIEGED PRZEMYŚL

Summary

„Tábori Újság" was one of the most important newspapers among approximately one hundred gazettes for Hungarian soldiers, that were being published in Habsburg Empire during the World War I. „Tábori Újság" was being issued in Przemyśl from 4 October 1914 until 22 March 1915 for Hungarian troops who constituted approximately 60 percent of the over 130000 crew of Przemyśl Fortress garrison. First the paper was being published in 600 copies, but subsequently in a few months its circulation reached more than 5 500 copies. The editor-in-chief was a lawyer from Eger in the rank of lieutenant of the reserve Kálmán Molnár. "Tábori Újság" had a permanent layout: as a rule, every issue used to begin with a leading article followed by *Hadi Hírek (War News)* that consisted of radiograms reporting of events on fronts. Besides, one of permanent rubrics was *Aranykönyv (Golden Book)* that presented examples of heroic deeds of Hungarian soldiers or *Tudakozódás (Information)* where the soldiers exchanged messages. Regularly on its pages appeared soldiers' poems; among them the works of Géza Gyóni, a poet known before war in narrow circles only, who owing to poems he wrote in Przemyśl Fortress, gained a wide recognition. In the „Tábori Újság" were also published lists of Hungarian soldiers honored for their bravery or registers of those wounded and sick in hospitals. Usually issues were supplemented by a wide range of various information and announcements concerning daily life of military and civilian residents of the city.

The content of the newspaper makes it important. Alas, as yet it is a source unsatisfactorily used for researches concerning the history of the fights in Przemyśl Fortress and, above all, of Hungarian soldiers' everyday life during the Przemyśl Fortress' siege in autumn and winter 1914-1915. The aim of this article is, at least to a modest extent help to fill in this gap.

Translation by Tomasz Pomykacz

[89] B. Geőcze, *dz. cyt.*, s. 223.

[90] „Tábori Újság", nr 139 z 19 marca 1915 r., s. 1.